

УДК 811.112.2'25(075)

М. М. Літвінова, А. С. Тофтул

ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НІМЕЦЬКИХ НАРОДНИХ КАЗОК У РОСІЙСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Актуальність статті зумовлена тим, що відтворення національно-культурної специфіки у текстах німецьких народних казок за допомогою певних лінгвостилістичних засобів та їх подальший переклад привертає увагу багатьох сучасних науковців. Слова й речення не тільки уособлюють в собі національні особливості фольклорної традиції, але й виразно виявляють властивості, що характеризують етнічний менталітет.

Виходячи з цього, метою статті є визначення лінгвостилістичних засобів мови, які несуть національно-культурне навантаження, у текстах німецьких народних казок, а також стратегій та прийомів їх перекладу

По-перше, треба відзначити, що казка - це епічний, переважно прозаїчний художній твір авантюрного, народного або побутового характеру в більшості своїй з установкою на вигадку. Даний жанр найбільш відомий в середовищі широкого кола читачів.

Етнокультурну специфіку у повній мірі відображено у змісті казки та її композиції, вербальних характеристиках, у єдності мотиваційно-когнітивно-вербальної етноспецифіки німецької колективної мовної особистості.

Аналіз наукових праць таких вчених-філологів як В. Я. Пропп, Ю. Г. Круглов, Г. Корн та багатьох інших вказує на те, що на лінгвостилістичному рівні змістові вимоги німецької народної казки зумовлюють цілу низку характерних особливостей, основними серед яких є такі: переважне використання поетичних формул-кліше; „дослівне мовлення”, тобто висловів з експліцитним смислом, у діалогах; частотне використання паратаксису; віршовані вставки, які, як правило, маркують своєрідні „шви” між цим і потойбічним світами; віддання переваги таким мотивам, як числа, кольори і різкі контрасти [1; с.109].

Національний колорит героя німецької народної казки складається з наступних компонентів: 1) типи героїв за характером здійснюваних дій; 2) атрибутивні характеристики героя; 3) належність до одного зі світів; 4) герой як втілення певної моральної ідеї; 5) локалізація героя; 6) мотиви, що лежать в основі певних дій героя; 7) типи героїв за розвитком тем. Кожен з компонентів співвідноситься з лінгвокультурними символами. Компонент „локалізація” втілюється у символі „дім” (*Haus*), який у російському перекладі знаходить відображення у *дом, хижина, избушка, жилище* „моральна ідея”, „характер дій” та „мотиви, що лежать в основі дій героя” є складовими змісту таких символів, як „порядок” (*Ordnung*), „праця” (*Arbeit*) та „ощадливість” (*Sparsamkeit*).

Символи „добро” (das Gute) та „зло” (das Böse) знаходять вираження у компонентах „атрибутивні характеристики” та „приналежність до одного зі світів” [2, с. 9-11].

Німецькі народні казки в російському перекладі зберігають простоту, легкість, природність і невимушеність оригіналу.

Німецька народна казка характеризується вживанням традиційних формул та лексичних маркерів (ініціальних: *Es war...*, *Es war einmal...*, *Es hatte...*; фінальних: *...und lebten vergnügt bis an ihr Ende*; часових: *einmal, bald, einige Tage später, nach einigen Jahren*; просторових: *nicht weit von, gegenüber, hinten, unter, über, daneben*; підсумкових: *da, damit, dazu, darob, danach, darauf, also, und, als*) [1; с.5-7].

Такі лексичні маркери перекладаються звичними для російського читача висловами. Так, наприклад, російські казки можуть починатися безпосередньо з експозиції, найчастіше з формул типу: *Жили-були ...; При царі Горохе ...; За тридев'ять земель ...; В тридев'ятому царстві, в тридесятому государстві ...; У чорта на куличках ...* - і закінчуватися описом подальшої долі героїв: *Стали жити да поживати да добра наживати; Устроили пир на весь мир, и я там был, мед-пиво пил, по усам текло, а в рот не попадало. Вот и сказочке конец, а кто слушал молодец* [3].

Спираючись на наукові роботи таких філологів-науковців як М.А. Венгренивська та А.Д. Гнатюк можна зробити висновок, що перекладачі досить часто звертаються до прийому конкретизації ситуації, додаючи або вживаючи інші слова, що не суперечать оригіналу, наприклад: *Da machte sich die Alte getrost auf den Weg* („Der Wolf und die Sieben Geislein”) — *Она их покормит, напоит и опять уйдет в лес* („Вовк та семеро козенят”). Тут перекладач додав просторічне, емотивно забарвлене *покормит, напоит*, а замість *auf den Weg* використав уточнення *в лес*. Хоча цих слів і не містить оригінал, але вони органічні в перекладі і більше зрозумілі для реципієнта. Отже тут мова вже йде про особливий вид адаптації тексту оригіналу до культурних звичаїв читача [4].

Про широке використання прийому конкретизації свідчать і інші приклади: — *Macht auf, meine lieben Kinder, eure Mutter ist da, und hat etwas mitgebracht* („Der Wolf und...”). — *Козлятушки, ребятушки! Отпритесь, отворитесь! Ваша мать пришла - молока принесла;* („Вовк та семеро козенят”). В оригіналі тексту мати звертається до своїх дітей *meine lieben Kinder*, а в перекладі ми бачимо більш звичне „*Козлятушки, ребятушки!*” яке також передає любов матері до своїх дітей. Слово *etwas*, що має значення „*дещо*”, передається розмовним російським *молока*, уточнюючи таким чином поняття [4].

У німецькій народній казці „Госпожа Метелица” („Frau Holle”) також неодноразово зустрічається конкретизація. „*Eine Witwe hatte zwei еше и падчерица. Падчерица прилежная, красивая, а дочка и лицом нехороша, и лентяйка страшная. Дочку свою вдова очень любила и*

все ей прощала, а падчерицу заставляла много работать и кормила очень плохо” [3]. В оригіналі тексту ми бачимо дієслово *haben* („мати”), яке у цьому контексті перекладається як „любити”, що відповідає менатльності та звичаям російського народу. В перекладі не тільки позначається, що дочка вдови була не просто ледачою, а й уточнюється, що вона була *лентяйка страшная*. У німецькому варіанті в першому реченні йде мова про двох дочок, а в перекладі одразу ж уточнюється, що одна з них була справжньою дочкою, а інша падчіркою. В даному випадку перекладач використовує прийом розширення, тобто розвитку думки дійової особи.

Дотримуючись оригіналу, перекладач знаходить вдалі еквіваленти для німецьких фразеологізмів, прислів'їв, приказок або змінює початкову фразу німецької казки, зводячи її в перекладі до традиційної в російській казці ініціальної формули. Наприклад: *Vor Tahren war ein König und eine Königin, die sprachen jedentag: „Ach, wenn wir doch ein Kind hätten”* („Dornröchen”). — *„Жили-были король с королевой, и каждый день они говорили: „Ах, если бы у нас родился ребёнок!” А детей у них не было”*. („Спляча красуня”).

Відзначені додаткові компоненти в тексті перекладу не погіршують його якості та яскравості, а лише конкретизують деякі деталі, уточнюють ситуацію, не порушуючи головного: стилю розповіді, структури композиції і образів казки.

В російському перекладі німецьких казок відсутні стилістичні хитромудрощі, дослівність. Слід зауважити, що ритмічна та інтонаційно-синтаксична структура його часто досить точно відтворює німецький оригінал [5].

Якщо оригінал казки містить таку граматичну форму як Кон'юнктив II, то під час перекладу автор обов'язково повинен використовувати умовний спосіб чи, наприклад, виявити достатньо художньої винахідливості, передаючи фразеологізми та експресивні засоби. Як результат, перекладені казки будуть звучати немов „свої” й сприйматися легко російським читачем.

Розглянемо цей прийом на прикладі німецького дієслова *kommen*. У російському перекладі воно відповідає дієслову *приходить*, однак ця лексична одиниця має більш вузьке значення, тоді як німецькою мовою це дієслово здатне висловлювати поняття про будь-який спосіб досягнення певного місця та відповідає російським дієсловом *прибежать, приехать, приплывть, прилететь* тощо.

Отже на матеріалі перекладу багатьох німецьких народних казок бачимо, що виокремлені англійським лінгвістом Пітером Ньюмарком такі стратегії перекладу як буквальний, дослівний, точний або семантичний переклад не можуть бути використані під час перекладу німецьких народних казок. Найпоширенішим та найкращим варіантом стане прийом адаптації, який здатний у повній мірі відобразити

національний колорит німецької казки за допомогою використання звичних для російського читача лексичних одиниць та висловів.

Отже, можна зробити висновок, що під час перекладу німецьких народних казок російською мовою найбільш поширеними та відомими прийомами є розширення, конкретизація, заміна та адаптація тексту. Німецька народна казка характеризується вживанням традиційних формул та лексичних маркерів, які, як правило, перекладаються звичними для російського читача висловами та синтаксичними конструкціями, що забезпечують збереження простоти, легкості, природності і невимушеності оригіналу.

Список використаної літератури

1. Романенко Ю.М. Німецька літературна казка у світлі жанрової проблематики. / Романенко Ю. М. // Вісник СумДУ. – 2006. - № 11(95) – С.109. **2. Давиденко Г. В.** Німецька побутова казка: тематичні, структурно-композиційні та лінгвокультурні характеристики: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня. канд. філол. наук / Давиденко Г. В.; Ін-т філології КНУТШ – К., 2008. – 20 с. **3. Російські народні казки** [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://lukoshko.net/storyList/russkie-narodnye-skazki.htm>. **4. Венгерівська М.А., Гнатюк А.Д.** Про мову перекладів казки (на матеріалі німецьких та українських народних казок). / Венгерівська М. А., Гнатюк А. Д. // [Електронний ресурс] Режим доступу <http://www.kulturamovy.org.ua/КМ/pdfs/Magazine46-47-37.pdf>

Літвінова М. М., Тофтул А. С. Відтворення лінгвокультурних особливостей німецьких народних казок у російському перекладі

Стаття висвітлює використання лінгвокультурних засобів у текстах німецьких народних казок як один із способів відтворення національно-культурної специфіки народу, а також вказує на конкретні прийоми та стратегії їх перекладу російською мовою. Також наведені приклади перекладу уривків деяких німецьких народних казок російською мовою з метою визначення доцільності використання конкретних стратегій перекладу. Велика увага приділяється таким перекладацьким прийомам як конкретизація, розширення, заміна та адаптація тексту.

Ключові слова: народна казка, стратегії перекладу, лінгвокультурні особливості, лексичні маркери, національний колорит.

Литвинова М. М., Тофтул А. С. Передача лингвокультурных особенностей немецких народных сказок при переводе на русский язык

Статья характеризует использование лингвокультурных средств в текстах немецких народных сказок как один из способов отображения национально-культурной специфики народа, а также содержит

информацию о приемах и стратегиях их перевода на русский язык. Большое внимание уделяется таким переводческим приемам как конкретизация, расширение, замена и адаптация текста. Приведены примеры перевода отрывков из некоторых немецких народных сказок с целью обоснования целесообразности применения предложенных приемов.

Ключевые слова: народная сказка, стратегии перевода, лингвокультурные особенности, лексические маркеры, национальный колорит.

Litvinova M. M., Toftul A. S. Reproduction of Linguocultural Peculiarities of German Folk Tales in the Cases of Translation into Russian

The article highlights the using of linguocultural peculiarities in the texts of german folk tales as a way to show national-cultural specificity of people, also it proposes some methods and strategies of their translation into Russian. Much attention is paid to such translation techniques and methods as specification, expansion, replacement and adaptation of text. The article gives some specific examples of using of proposed methods (fragments of translation of such popular german folk tales as „The Wolf and seven Goats”, „Lady Blizzard”, „Sleeping Beauty”), which prove, that they do not deteriorate the quality of the text, its style and structure. There are no stylistic cobwebs and word-for-word translation in Russian variants of German folk tales, but rhythmic and syntactic structure often quite accurately reproduce the original German texts. Also article focuses on the fact, that translation of German folk tales into Russian retains the original simplicity and ease. German folk tale is characterized by the using of such traditional formulas and lexical markers as initial, final, temporal and spatial markers, which can be represented in other language by the use of words and phrases, which are familiar to recipient. In this case to russian readers. Good translator should always try to find successful equivalents for German phraseological idioms, proverbs or even modify the opening phrase in German folk with the help of traditional russian fairy tale’s initialism formulas.

Key words: folk tale, strategy of translation, linguocultural peculiarities, lexical markers, nationality.

Стаття надійшла до друку 05.02.2013 р.

Прийнято до друку 06.03.2013 р.

Рецензент – к. філол. н. Хом’як Н. В